

ВІДГУК

опонента доктора економічних наук, професора,
професора кафедри міжнародних економічних відносин
та управління проектами

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Павліхи Наталії Володимирівни на дисертаційну роботу

Бродовської Оксани Григорівни на тему:

«Парадигма інклюзивної економіки в умовах глобальних дисбалансів»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство та міжнародні економічні
відносини

Актуальність теми. Сучасний світ стикається з численними викликами, пов'язаними з економічними, соціальними та екологічними дисбалансами, які стали наслідком глобалізації, технологічного прогресу та політичних змін. В умовах глобальних дисбалансів парадигма інклюзивної економіки набуває особливої актуальності. Це зумовлено кількома ключовими факторами. Серед них – нерівність доходів та соціальна несправедливість, що призводить до соціальної напруги, політичної нестабільності та погіршення якості життя значної частини населення. Інклюзивна економіка спрямована на забезпечення більш справедливого розподілу доходів і можливостей, що є критично важливим для сталого розвитку. Окрім того, технологічні зміни, автоматизація та глобалізація призводять до змін на ринку праці, що вимагає нових підходів до працевлаштування та захисту трудових прав, створення умов для гідної праці для всіх, незалежно від статі, віку, етнічної приналежності чи інших ознак. У сучасному світі країни стають все більш взаємозалежними, що вимагає спільних зусиль для вирішення глобальних проблем.

Отже, парадигма інклюзивної економіки в умовах глобальних дисбалансів є не тільки актуальною, але й необхідною для забезпечення сталого та справедливого розвитку суспільства. Вона пропонує комплексний підхід до вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем, передбачає кооперацію та партнерство між країнами для досягнення спільних Глобальних цілей сталого розвитку.

Важливість проблематики дослідження підтверджується тим, що дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт кафедри міжнародної економіки Західноукраїнського національного університету: «Національна концепція екобезпеки суспільства та інклюзія циркулярної економіки в умовах пандемії» (державний реєстраційний номер 0121U109485); «Домінанти управлінського обліку в умовах диджиталізації для забезпечення економічної безпеки України у воєнний та післявоєнний періоди» (державний реєстраційний номер 0123U101580), «Сучасні мейнстріми глобального розвитку: економічні, екологічні, соціальні та військові» (наказ ЗУНУ №384 від 30.11.2022 року); «Цивілізаційні виміри глобальних трансформацій і геоекономічні пріоритети України» (державний реєстраційний номер 0114U001079), «Концепція відбудови та зеленої реконструкції України» (державний реєстраційний номер 0124U000003).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи Бродовської О.Г. дало змогу констатувати про обґрунтованість, логічність та достовірність наукових результатів. Вони базуються на постулатах економічної науки, застосуванні методологічного інструментарію та аналітичному оцінюванні статистичного матеріалу. Критичне опрацювання значного обсягу наукової літератури сприяло визначенню дискусійних і недостатньо досліджених аспектів теми роботи й формуванню власного напрямку наукового дослідження. Інформаційною базою слугували: Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку, Світової організації торгівлі, Міжнародного валютного фонду, Конференції ООН з

торгівлі та розвитку, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Євростату, Всесвітнього економічного форуму, центру інклюзивного зростання «Mastercard», Глобального саміту з інклюзивного зростання, Організації «Global Impact Investing Network», Центру інклюзивної економіки, Рейтингової організації «S&O», USAID (Агентство США з міжнародного розвитку), матеріали аналітичних оглядів та періодичних видань, монографії вітчизняних і зарубіжних учених тощо; аналітичні розрахунки здобувача.

Здобувачкою чітко визначено мету та завдання дослідження, обґрунтовано теоретичні й методологічні підходи для їхнього досягнення. При цьому у дисертації використано широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, серед яких методи теоретичного узагальнення, систематизації, аналогії й аргументації, статистичного аналізу, синтезу, індукції, дедукції, групування, порівняння, формалізації та вимірювання, математичного моделювання, оптимізації тощо.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень дисертації підтверджується апробацією отриманих результатів на науково-практичних конференціях і публікаціями за тематикою дисертації у вітчизняних фахових і міжнародних наукових виданнях. Висновки є логічно аргументованим підсумком виконаної роботи і повною мірою відображають основні положення проведеного дослідження.

Заслуговує на увагу сформульована у роботі Бродовською О. Г. парадигма інклюзивної економіки (С. 304), яка є відповіддю на сучасні глобальні виклики. Авторкою запропоновано визначення інклюзивної економіки як такої, «де вигоди або результати рівномірно розподіляються серед населення», та розглянуто її у площині двох концепцій: вертикальної та горизонтальної справедливості (С. 46-50).

Варто відзначити запропоновані авторкою складові концепти моделі інклюзивної економіки (С. 74) та виокремлені такі ключові характеристики: участь, справедливість, зростання, стабільність, сталість (параграф 1.2). Запропоновано розглядати інклюзивну економіку через три виміри/типи

індивідуального та колективного добробуту: матеріальний; когнітивний/суб'єктивний; реляційний (наприклад, спільнота); навчання та професійна підготовка; участь громадян; інфраструктура та доступ до ринків; сталість і екологія.

У дисертації авторкою визначено структуру факторного простору інклюзивної економіки та обґрунтовано чотири категорії показників, які потрібно враховувати в інклюзивній моделі: екологічні; економічні; соціальної рівності; умови проживання (С. 97). У роботі ідентифіковано позиції країн за рівнем інтегрального показника інклюзивної економіки (С.135) та акцентовано увагу на формуванні інклюзивних ланцюгів постачання (С. 184-216).

Для України проблематика досягнення перспектив інклюзивного зростання є надзвичайно актуальною. Отож здобувачкою в дисертації приділено увагу питанням становлення інклюзивної економіки в Україні (розділ 5), зокрема, аналізу передумов імплементації моделі інклюзивної економіки в Україні (С. 310-334), що дало змогу обґрунтувати модель інклюзивної економіки України (С.346-355).

В цілому тему дисертаційного дослідження розкрито, поставлені завдання вирішено, а отримані результати характеризуються науковою новизною.

Наукова і практична значимість одержаних результатів. До найбільш вагомих результатів, що розкривають особистий внесок авторки в розробленні досліджуваної проблеми та характеризують наукову новизну дослідження, можна віднести наступні:

– обґрунтовано, що парадигма інклюзивної економіки повинна стати домінантною в умовах глобальних дисбалансів, оскільки формується через новітні глобальні ризики (зростання геополітичної напруженості та війн, фінансові дисбаланси, кліматичні зміни, соціальна нерівність, економічна нестабільність, зростання безробіття, масова міграція, технологічні трансформації) та їхніх наслідків (гендерного паритету та усунення економічних гендерних розривів, стимулювання інклюзії людей з інвалідністю, необхідності визнання глобальної інклюзивності робочої сили).

(С. 234-254);

– емпірично підтверджено модель інклюзивної економіки України через її факторну оцінку. За результатами розрахунків отримано фактори інтегрального оцінювання динаміки процесів інклюзивної економіки країн, забезпечуючи врахування впливу всіх факторних ознак категорії економічних показників (рівень викидів діоксиду вуглецю (CO₂); рівень енергоємності первинної енергії; відсоток загальної площі суші, які є наземною природоохоронною територією; експорт товарів; скоригований чистий національний дохід; співвідношення зайнятого населення до загального; ВВП на душу населення ПКС; ВВП на одну зайняту особу) (С. 109-123);

– розроблено дорожню карту реалізації в Україні моделі інклюзивної економіки, з виокремленням ключових напрямів, пріоритетних сфер для підтримки від міжнародних фондів, та виокремленням викликів, що притаманні Україні. Ключовими сферами для її реалізації визначено охорону здоров'я, задоволення гуманітарних потреб, водопостачання, гігієну, інтегровані інклюзивні послуги, освіту та раннє навчання (С. 346–355);

– виявлено та систематизовано новітні глобальні інклюзивні тренди в процесі розробки стратегічних пріоритетів подолання викликів із врахуванням тривалих факторів ризику (геополітична напруженість; стабільно висока інфляція; зростання процентних ставок і, ймовірно, рецесія), а саме прискорену цифрову трансформацію (штучний інтелект; інтернет речей (IoT); віртуальна та доповнена реальність (VR/AR); хмарні обчислення; блокчейн і надшвидкісна мережа; протоколи (5G)), інфляцію та безпеку ланцюжків поставок, стійкість, виклик талантів. Акцентовано увагу на подоланні проблеми поширення дитячої праці за рахунок розширення соціального захисту дітей та їх сімей з метою пом'якшення бідності й економічної невизначеності; надання безкоштовної та якісної шкільної освіти принаймні до мінімального віку для працевлаштування (С. 234-259);

– розвинуто наукові підходи до обґрунтування причин виникнення кліматичних мігрантів, можливостей економічної інклюзії біженців та

повоєнного відновлення у світі з напрацюванням відповідних пропозицій стратегічного розвитку інклюзивної економіки, зокрема, акцентовано на посиленні підтримки постраждалих країн і людей шляхом ефективної мобілізації достатнього фінансування для підтримки кліматичних заходів через: відбудову зруйнованих територій; сприяння справедливому переходу до екологічно стійких, зелених економік і суспільств; збільшення й урізноманітнення доступності чутливих до клімату шляхів регулярної міграції; посилення регіональних і міжнародних дій для співпраці з метою ефективного вирішення проблеми міграції (С. 260-282);

– обґрунтовано наукові підходи до оцінювання інклюзивної економіки у просторовому/часовому вимірах за допомогою індикаторів моніторингу та виявлення основних тенденцій. Зокрема, визначено проблемні сфери для країн світу щодо досягнення інклюзивності з акцентом на гендерну проблематику, соціальну та фінансову забезпеченість, екологічну стійкість, розкрито регіональні відмінності. Цей підхід дав змогу побудувати глобальну матрицю інклюзивних трансформацій та виявити найбільші та найменші абсолютні ланцюгові інклюзивні трансформації (С. 145-155).

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні в дисертації теоретичних та методологічних основ імплементації моделі інклюзивної економіки, науково-методичних підходів і прикладних рекомендацій, що можуть бути використані центральними і регіональними органами державної влади та місцевого самоврядування для розробки і реалізації «дорожньої карти» інклюзивної економіки в Україні, державної економічної політики та визначення стратегічних пріоритетів соціально-економічного й розвитку України. Окремі положення та пропозиції використані у діяльності Комітетом Верховної Ради України з питань правової політики (довідка № 231016-3 від 16.10.2023 р.); Департаментом економіки Київської обласної військової адміністрації (довідка № 638/24/01/2023 від 24.10.2023 р.); Київською обласною радою VIII скликання (довідка № 2285/03 від 24.10.2023 р.); Хмельницькою обласною військовою адміністрацією (довідка № 101/02-44-

8521/2023 від 19.10.2023 р.); Кам'янець-Подільською районною радою Хмельницької області (довідка № 217/01-27 від 18.10.2023 р.); Товариством з обмеженою відповідальністю «Фінансова Компанія Абсолют фінанс» (довідка № 48/200923 від 20.09.2023 р.); ТОВ ФК «МАГНАТ» (довідка № 274/180923 від 18.09.2023 р.); ТОВ «Фінансова компанія «А Фінанс» (довідка № 23/09/15/1 від 23.09.2023 р.); Західноукраїнським національним університетом (довідка № 126-31/1916 від 12.09.2023 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 31 наукову працю загальним обсягом 47 д. а, з яких автору належить 40 д. а, у тому числі: 1 одноосібна монографія, 1 публікація у колективній монографії, 18 статей у наукових виданнях України та інших держав, з яких 5 – у Scopus (Q2, Q3, Q4), 12 у наукових фахових виданнях, 1 публікація – у зарубіжному періодичному науковому виданні іншої держави (Словенія) та 11 публікацій за матеріалами міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій (одну з яких проіндексовано міжнародною наукометричною базою Scopus).

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації. Дисертаційна робота Бродовської Оксани Григорівни на тему: «Парадигма інклюзивної економіки в умовах глобальних дисбалансів» відповідає принципам академічної доброчесності. В докторській дисертації та наукових працях, які відображають її результати, відсутній академічний плагіат, фабрикації та фальсифікації. Використані наукові тексти, ідеї, розробки, наукові результати й матеріали інших авторів супроводжуються посиланням на цих авторів чи на джерело опублікування.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційного дослідження. Високо оцінюючи змістовність та значимість для науки і практики представленої до захисту дисертаційної роботи, необхідно зупинитись на окремих недоліках і дискусійних положеннях, які потребують додаткового уточнення чи аргументації.

1. Потребують деталізації запропоновані автором етапи імплементації моделі інклюзивної економіки в Україні (С. 351). Варто було б розкрити

особливості співпраці України з іншими країнами та міжнародними організаціями у контексті імплементації моделі інклюзивної економіки.

2. Авторкою розглянуто важливість соціальної інтеграції та інклюзивної економіки (С. 18-30), їх взаємозв'язку, але чітко не розкрито, які саме методи використано для проведення дослідження. Для підвищення наукової цінності роботи, варто було б обґрунтувати методологічний підхід, які саме індикатори та дані використано для аналізу, які інструменти застосовувано для вимірювання.

3. На с. 77-90 дисертації авторкою обґрунтовано важливість різноманітності та інклюзивності для забезпечення економічного зростання, але не наведено досвіду успішних впроваджень цих принципів у різних країнах або організаціях. Додавання таких прикладів могло б зробити аргументацію більш переконливою і надати реальні докази ефективності запропонованих стратегій.

4. На с. 183 роботи зображено карту інклюзивних трансформацій (ключові показники). Варто би було детальніше описати ці інклюзивні трансформації та подати відповідні рекомендації.

Утім, висловлені зауваження та дискусійні положення не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи і можуть слугувати основою для наукової дискусії та продовження автором наукових досліджень за обраним напрямом.

Загальний висновок. Дисертація Бродовської Оксани Григорівни на тему: «Парадигма інклюзивної економіки в умовах глобальних дисбалансів» є завершеним, цілісним, самостійним, актуальним науковим дослідженням, результати якого мають обґрунтовану наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення. Винесені на захист нові науково обґрунтовані положення, висновки та рекомендації вирішують важливу науково-прикладну проблему – обґрунтування парадигми інклюзивної економіки як домінантної в умовах глобальних дисбалансів та розроблення на цій основі моделі та дорожньої карти її реалізації в Україні. Одержані наукові результати повною мірою відображені у публікаціях автора. Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам. Висловлені у відгуку зауваження не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Результати досліджень, за якими О. Г. Бродовська захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, в її докторській дисертації не використовувались. Тема та зміст дисертаційної роботи відповідає паспорту спеціальності 08.00.02 – світове господарство та міжнародні економічні відносини.

Вищевикладене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота «Парадигма інклюзивної економіки в умовах глобальних дисбалансів» за актуальністю, змістом, обсягом досліджень, науковою новизною та практичним значенням отриманих результатів відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., а її авторка, Бродовська Оксана Григорівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство та міжнародні економічні відносини.

Опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри
міжнародних економічних відносин та
управління проектами
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Наталія ПАВЛІХА

